

[Transcript] Dagens Eko / Fem bortglömda svenskar du vill ha koll på

Tobias, är vi exceptionellt historie-ointresserade i Sverige?

Det är ju som att historia för de flesta av oss egentligen inte betyder så mycket.

Det som att det kan få vara fantasien eller science-fiction tror jag.

Och därför så kanske det inte sätter sig riktigt hos oss som en sorts kunskap som verkligen spelar roll.

Det här är Dagens Eko med Martin Vicklin.

Idag, fem bortglömda svenskar du vill ha koll på.

Det är december 2021 och final av frågesporten alla mot alla på kanal 5.

I ett segment så bjuds en extra spelare in för att hjälpa ett av lagen.

Välkommen in till deras plus en, Anni Lööf!

I en ljudisolerad bur rullas nu dåvarande sent i partiledaren Anni Lööf ut för att svara på frågor.

Vi går in till Anni.

Gustav, den andra Adolf. Ja, vilket år föddes han?

Jag gissar på 1807, okej.

Så där ja, han föddes 1594 så poängen går tillbaka.

Juristen och partiledaren Anni Lööf, hon som gick ut gymnasiet med MVG i alla ämnen, missar kungens födelseår med över 200 år.

Stort tack till Anni Lööf!

Det blir starten på en debatt om hur dålig koll vi svenskar egentligen har på vår historia.

Om man tror att Gustav Nade har fick född på 18-talet, då tror jag att man inte riktigt känner till tid.

Nej, jag tänker också att det är en noll förvånande.

Alltså, där är även högutbildade, väldigt abbrederade svenskar.

Jag tror att det är väldigt normalt att ha otroligt begränsad kunskap och svag relation till Gustav Vasa.

Gäst Etobia Svanelid, vetenskapsradion historia.

Jag vill att vi utbringar tillsammans ett fyrfärd leve för Sverige.

Tobias, Sverige fyllde ju 500 år, om man kan säga så i år.

Vårt älskare, fosterlanden, leve Sverige, leve det!

Ja, ja, ja!

Det verkar som att en del av oss skulle kunna behöva lite hjälp på traven med vår historiekunskap.

Skulle du kunna hjälpa mig igenom de fem som du ser som de viktigaste händelserna som gjort Sverige till just Sverige?

Det där är ju ständigt omdabatterat och väldigt svårt att få ett tydligt svar på.

Vi har ju hittills inte enats om någon historieka, någon i Sverige.

Men jag kan göra mitt bästa.

Så vi backar tillbaka 500 år i tiden, va?

Ja, men det är väl lite för kort tid kan jag tycka.

Jag skulle vilja gå betydligt längre tillbaka och också förstås tillsammans med de flesta utav Sveriges historiker.

Utmana förstås den här bilden som har spridits väldigt mycket i media i år, att Sverige skulle vara 500 år.

På grund av att Gustav Vasa valdes till kung för just 500 år sen.

Men det betyder inte att Sverige uppstod, hur tog man inte då?

Vi måste gå längre tillbaka i tiden.

Vad vill du börja?

Ja, kanske skulle vilja börja år 516.

Då omnämns nämligen en viss hugleik eller hugelack.

Han har lite olika namn i olika skifter och sådär.

Det är den första namngivna.

Svensken, vad vi förstår, det är någon sorts frankiska krönikor.

Alltså det här är ju djup nere i medeltiden.

Det är ju viktigt, det är ju det som historia är på något sätt.

Det är ju den skrivna berättelsen om människors handlingar och händelser.

Och här har vi den första svensken som framträder i historiska källor som är namngiven.

Det är klart att det har bott människor i vår del av världen långt för det också.

Men han är den första vi känner till vid namnen.

Är det första gången som omvärlden får syn på människor från Sverige?

Varför har du valt hugleik?

Han är väl den första som omnämns, en person som omnämns vid namn som vi kanske med viss gott samvete kan påstå och vara svensk.

Men det är klart att även de gamla grekerna, par hundra, kanske tusen år tidigare tänkte sig att det fanns just någon ö upp i norr.

Skandia eller hyperborea, något fruset och kallt.

Man hade lite grumliga föreställningar redan långt tidigare om att det fanns någonting där.

Och det är klart att folk som bodde i Sverige har haft kontakt även under lång tidigare, bronsålders, stenålder med andra delar av Europa, långa handelsvägar och så där.

Man hittar bärnsten, svenst bärnsten i Grekland och så där, som är många tusen år gammal.

Så visst, men hugleik tror jag ändå är en viktig symbol, en viktig person.

För att förstå att då tror jag ändå att Sverige på allvar tar klivet in i en europeisk historia.

Han omnämns med en namn, han är inte vem som helst.

Han är sannolikt någon form av hövding, kanske en kung i vår del av världen.

Han verkar vara släkt med den här beovur som i anglosaxiska sammanhang är kanske den mest ikoniska,

historiska personen som finns.

Och jag vänder, det är bara en otroligt spännande historisk epok mellan det gamla romarriket och sedan någon sorts medeltidshistoria.

Och där uppträder den här plundrande, vad det verkar som, svenska sjökåningen som en proto-viking.

Jag tycker det är häftigt.

Ska vi gå vidare i listan?

Amerika kan vi väl göra. Historien är ju lång, det finns mycket fler att prata om.

Till exempel Botulf i Gotröra, han är ju aningens mer känd kanske än hugleik.

Det här är en kille som levde på början av 1300-talet och är den enda svensk som vi tror och vet har avrättats för ketteri.

Han trodde helt enkelt inte på det här med att gesukropp och blod omvandlades i nattvarden till bröd och vin.

Men jag tycker det säger någonting om det svenska bondförnuftet på något sätt.

Man tror inte på det här, man står på sig, man står pall.

Och det där är ju någon lång och kanske ganska så svensk ändå historiskt fenomen. Fria svenska bönder, det här med att svenska bönder hade representation i riksdagen under långa tider i äldre tid. Kunde välja och liksom avsätta kungar på olika ting och så där. Det är ju ett fenomen som är rätt så typiskt och rätt så unikt för Sverige. Ser du en linje då från den här botul till idag? Ja, jag tycker nog det, till exempel också med religiösa aspekter. Man vill tänka och tro på andra sätt den kyrkans herrar förespråkar. Det är ju någon sorts rödtråd till den här frikyrkorörelsen, som på 18-talet var väldigt viktig för att lägga grunden för en svensk demokrati egentligen. Tillsammans med arbetarörelsen, nykterhetsrörelsen och så där. Där tycker jag nog att det finns röda trådar och som gör att botulf kan kvala in som en symbol för en av de här fem då viktiga, epokgörande personer eller händelserna som har format Sverige. Ska vi gå vidare i listan? Är det här en inbördes rang? Nej, det vet jag väl inte. Jag tänkte som god historieintresserad så går jag förstås i kronologisk ordning här. Om vi flyttar från 13-talet fram till 17-18-talet så kommer vi till Sankt Barteli med den här karibiska önen i Västindien, som tillhörde Sverige under 100 år närmare. Det här är Tvätterskans Susanna, hon har inget känt efternamn. Hon är så svart slav på den här svenska önen. Ett kvinnoöde, ett svensk öde med en svart slavina som köp socialt så piskas och behandlas väldigt brutalt i likhet med väldigt många andra och en del av den svenska historien som vi förstås väldigt mycket har velat glömma. Hur pass delaktiga var Sverige under slavhandeln? Alltså, det här var ju en väldigt liten ö som Sverige kom över. Gustav III köpte väl i princip den här öan ifrån Frankrike för att han ville också få in en fot i karibien. Däremot så kom det att bli en ganska viktig hubb, får man väl säga, en central för slavhandeln. Det fanns också gott om svenskar på den här öan som då själva förstås ägde slavar. Man ingick ju i det här systemet som präglade den här delen av världen på 17-18-talet. Och så pass involverade var ju Sverige, så det var ju först 1847 som Sverige avskaffade slavrihet. När då andra länder med Storbritannien i Spetsen hade ju kämpat sen till sena 17-talet och framåt och i början av 18-talet lyckades avskaffare så stretade bland annat Sverige emot. Eftersom man kännades hoppas mycket pengar på det här systemet och tyckte att det var bra helt enkelt. Varför pratar vi inte om det här? Det här är ju någonting som inte alls har lyfts upp i debatten. Det finns ingen diskussion om att försöka persona sig med den historien. Det är ju ingenting som Sverige eller som svenska skolilever särskilt mycket får höra att talas om även om jag tror att de senaste åren, det har kommit böcker på de senaste åren

rätt mycket om ändå den här historien.

Men om man tänker på hur viktigt det här var ändå
så är det ju absolut någonting som kunde kommuniceras mer
och skulle få mer spridning.

Och som skulle göra säkert en hel del åt vår historiesyn,
vår syn på vad Sverige var.

Det här är ju en tid när man kanske hellre pratar om
Gustav III:s operahus eller Axel von Fersen och sådana här grejer,
som är härligt, romantiska, pudrade, kinder och sådana här.
Men samtidigt så pågår det här.

Varför tror du att vi inte har pratat så mycket om det?

Är det medvetet att vi vill förtränga det?

Eller är det bara att inte så många är medvetna om det?

Ja, men jag tror nog att det är en smutt medveten förträngning.

Sen är det väl så att det får egentligen, vad jag begriper, bara en historiker
än så länge som Fredrik Thomasson, som man heter,
som har grävt sig ner i den här arkiven, som i huvudsaken är på Franska.

Och lyft fram de här personödena som Susannas,
det fanns ju många fler öden som han skriver om i sin bok.

Och det här är ju någonting som tidigare har varit obeforskat
och därmed ganska okänt.

Så vi lämnar den här skamfläckan i vår historia, går vidare?

Ja, men det kanske vi kan göra. Det finns ju gott om tråkigheter i historia.

Men någonting annat som jag tycker ska intressant att lyfta fram,
det är ju Sverige som jag begriper och första muslim.

Det är klart att det har funnits folk som har res, till exempel från Turkiet
under Karl XII-tid och så där.

Han var ju skellig, turkar, väldigt mycket pengar under kringen i början på 70-talet.

Men Ebrahim Omerkayef, han var alltså den första svenska muslim,
men han kom till Sverige 1897, samman med Stockholmsutställningen,
gifte sig, han fick barn här och blev kvar, etablerade en pälshandelsbutik
på Birjalsgatan i Stockholm.

Och länge var han ju liksom den enda muslimen i Sverige.

Det fanns inga muslimska föreningar eller några församlingar,
så där han var inskriven i, jag tror var Hedvig Elionora församling.

Och det är rätt häftigt att tänka sig, tycker jag,
att för vad blir det 120 år sedan drygt, så var liksom den första muslimen
och det kom ju sakna med säkert några fler.

De var uppenbarligen väldigt väl integrerade och välkomnade personer i vårt land.

Men han bodde på Östermalm, var inte det redan då, på den tiden,
något av en exklusiv del av stockholmsutställning?

Jo, men det var det, det var det absolut.

Och den här Brahim, han var som vilken liksom god barriär som helst
under Strindbergs eller Jälma Söderbergs tidervarv

och spacerade väl omkring där, med eller mindre,
med någon köp kan väl tänka sig,
och gick väldigt bra för honom med den här pälshandeln då.
Och det är ju liksom början på en historia som nu 120 år senare
verkligen präglar vårt land,
när det stora delar av Sveriges befolkning har bakgrund i alla länder,
tillhör andra trosriktningar än den traditionellt svenska och så där.
Så där finns liksom ett startskott
till den utveckling som vi idag verkligen lever i.
Mm, spännande.
Ska vi ta den sista, 50 års sista punkten på din lista?
Ja.
Jag skulle vilja ta mig till Vasaloppet,
bland annat eftersom det är det här 500 års jubilet.
När man ska återskapa det här så drar det igång 1922
och redan året efter 1923 och för hundra år sedan
då åker Margit Nordin från Grängesberg
det här Vasaloppet.
Hon kommer sist, men hon kämpar på bra,
och det är ju liksom lite grann av en bedrift.
Och det är ingen som riktigt vet hur man ska handskas med det där,
för man hade då inte kunnat föreställa sig
att en kvinna ville ställa upp eller kunde ställa upp i det här.
Man liksom bara förutsatt att det här var liksom en manlig syssla
att skrida i fäders spår,
så där som man också sa med Vasaloppet.
Och när det liksom ändå går ganska bra för henne
så är det nästan verkare som blir lite provocerande.
Man förbjuder då direkt kvinnor att delta.
Och det är ju först långt senare på 1900-talet
som kvinnor släpps in igen.
Och det här tycker jag är liksom en sådan fin och rörande
och kanske för många också lite upprörande bild
att en kvinna då, Margit Nordin,
gör den här nästan rebellhandling.
Jag vet inte, det här var ju inget politiskt för henne egentligen.
Hon ville ju bara åka skidor och vara bra på det.
Men det sker ju samtidigt i princip som kvinnor får rösträtt i Sverige.
Det är liksom mitt i den här, ja, kvinnokampen egentligen.
Tidiga kvinnokampen från slutet av 80-talet, börjande av 1900-talet.
Som jag handlar om, politiskt inflytande som handlar om jämställdhet.
Och där det här Vasalopp-steltaget är en sån tycker jag fin och ganska mäktig symbol ändå.
Kan man säga något om vilka det var som drev kvinnokampen i det tidiga 1900-talet?
Ja, alltså det känns ju som att det är i grunden botten

så är det så klart att den politiska kampen och så vidare, den var ju ganska bred. Det är huvudsak liksom att arbeta i rörelse kvinnor, liberala, borgerliga kvinnor. Det fanns ju en väldigt bred rörelse och kraft i kvinnorörelsen förstås. Det är klart att kvinnor, om man nu pratar om också kvinnor genom idrotten så har det ju också varit en väldigt segdragen process där man ju som kvinna har fått kämpa rätt mycket för att få utöva samma sport som Mendo och har fått syssla med. Det är den 24 juni i år, i gamla stan pågår något som ser ut som medeltidsveckan. De tågar längs med Västerlånggatan i sina 1500-tals utstyrselar, utklädda till soldater, knäktar, gycklare och spelvän. De är klädda i gigantiska pufffärmar, färglada, stoppade tyg, och breda hattar. I mitten av tåget går en man i klädd Gustav Vasas karaktäristiska stil. Han vinkat till turisterna på gatan som nyfiket undrar vad det som pågår. De 400-500 års jubileet av Gustav Vasas intåg i Stockholm 1523. Det som innebar att danskarna kastar sig i stället för att få ut dem. Det som innebar att danskarna kastades ut. Det som innebar att Kalmarunionen var död och Sverige blev ett självständigt rike. Du fick ju fem punkter som du skulle dra om Sveriges historia. De fem viktiga som gjorde att Sverige blev Sverige. Du tog inte med Gustav Vasas, han som brukar kredas för att ha grundat Sverige. Eller hade inte du med honom? Det är klart att Gustav Vasas är väldigt viktig för Sveriges historia. Men de här fem personer kan tycka att de är o betydliga och okända för de allra flesta. Men de är exempel som berättar mycket om Sveriges historia. Och som tror jag hjälper oss förstå väldigt mycket om vad vi kommer från och vilka vi är. Till exempel den svenska bondeförnuftet eller kvinnokampen eller den svenska invandringshistorien. Där är de här fem personerna jättegod exempel tycker jag och viktiga att förstå mer om. Hur hjälper dem mig att förstå Sverige bättre? Till att börja med så tycker jag man blir förhoppningsvis i alla fall rätt ödmjuk inför sin egen roll. Och sin egen tid och sin egen kanske litenhet i den stora, det är stora hela annansteg sådär. Hur oändligt mycket som har hänt och vad man kan lära sig av andra människors erfarenheter i bästa fall då. Om inte just de människorna såhär fall betydligt fler än de som brukar vara med. Jag vet inte annat för att liksom hela tiden förnya folks historieintresse, historiemedvetande. Och att få folk att inse att historia är liksom inte bara krig och kungar och enskilda storheter. Utan att alla människor som har levt och verkat i vårt land eller i alla länder förstås har gjort större eller mindre avtryck. Det är väl den stora poängen skulle jag säga. Förutom då att det är spännande och kul. Och man kan väl också känna en stor tacksamhet många gånger. Om man inte levde under botulfstid i gottröra trakten till exempel där prester skulle bränna folk på bål och sådär. Någoting att historia, kunskap och mystoria är ju viktigt och då tror jag att det gäller kunskaper om betydligt fler personer än Gustav Asa och andra kungar.

[Transcript] Dagens Eko / Fem bortglömda svenskar du vill ha koll på

Tack Tobias!

Tack så mycket!

Programledare var Martin Vicklin.

Gäst Tobias Svanelid. Producerade jorden Alice Ulin.

Vill du höra mer av Tobias Svanelid kan du lyssna på Vetenskapsradion historia i appen SR Play.